

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Amanda Magnusson

Dold i intersektionen

Om diskrimineringslagens (o)tillräcklighet vid Diskrimineringsombuds-
mannens tillämpning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: HT22

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING.....	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INTRODUKTION.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar.....	5
1.4 Teori och metod	6
1.5 Material	7
1.6 Forskningsläge	8
1.7 Disposition	8
2 INTERSEKTIONALITET SOM PERSPEKTIV	9
3 NATIONELL DISKRIMINERINGSRÄTT.....	12
3.1 Internationella åtaganden	12
3.2 Diskrimineringslag (2008:567)	13
3.2.1 Ändamål och tillämpningsområde.....	13
3.2.2 Diskrimineringsbegreppet	13
3.2.3 Diskrimineringsgrunderna och lagens systematik.....	16
4 DEN PRAKTISKA TILLÄMPNINGEN – DO:S	
TILLSYNSBESLUT	19
4.1 Uppdrag	19
4.2 Det intersektionella ifrågasättandet	20
4.2.1 Tillsynsbeslut där vi behöver veta mer.....	20
4.2.2 Tillsynsbeslut där vi vet tillräckligt.....	20
5 DISKUSSION	27
5.1 Iakttagelser i relation till lagstiftningen	27
5.2 Intersektionalitet – till vilken nytta?	28
6 AVSLUTNING	30

KÄLLFÖRTECKNING	31
BILAGA 1	35

Summary

The Discrimination Act (2008:567) entered into force on the 1st of January 2009. The act offers a set number of separate grounds with which a disadvantageous action needs to have a connection for discrimination to be considered present. The grounds for discrimination constitute separate categories and can neither be combined nor added. The categories consist of gender, gender identity or expression, ethnicity, disability, sexual orientation, and age. Intersectionality has long been an attention-grabbing perspective that, within social science fields, describes power structures and (in)equality based on the simultaneous impact of several different categories. The discrepancy between the Discrimination Act and social science has prompted the creation of the essay.

The composition aims to investigate how an intersectional perspective on the application of the Act can contribute to a better understanding of its functionality. To carry out the study, a legal dogmatic and legal sociological method has been used. The material has consisted of the supervisory decisions of the Equality Ombudsman, analyzed from an intersectional perspective.

The supervisory decisions of the Equality Ombudsman can be questioned through a comparison with external societal observations. The decisions can be described as non-intersectional, meaning that the reviews only include a single discrimination ground and that other burdensome attributes remain hidden. The observations can add understanding to the functionality of the Discrimination Act in two ways. The perspective can illustrate the outer limits of the law, concerning that which is allowed to take part in the framework of the reviews. In addition, the perspective can also explain the conditions that the one-dimensional analysis of the Discrimination Act make invisible, and which thereby remain hidden. An intersectional perspective can therefore be used as an analytical tool to better understand the role of the Act in society, and society's role for the Act.

Sammanfattning

Diskrimineringslag (2008:567) trädde i kraft den 1 januari 2009. Lagen erbjuder ett bestämt antal avskilda grunder som en missgynnande handling behöver ha samband med för att diskriminering ska kunna anses föreligga. Diskrimineringsgrunderna utgör avskilda kategorier och kan varken kombineras eller adderas. Kategorierna utgörs av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Intersektionalitet har länge varit ett uppmärksammat perspektiv som inom samhällsvetenskapliga fält beskriver maktordningar och (o)jämlighet utifrån den simultana verkan av flera olika kategorier. Diskrepansen däremellan har föranlett uppsatsens tillblivelse.

Framställningen syftar till att undersöka hur ett intersektionellt perspektiv på lagens tillämpning kan bidra till att bättre begripa dess funktionalitet. För att genomföra studien har en rättsdogmatisk och rättssociologisk metod använts. Materialet har bestått av Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut som analyserats utifrån ett intersektionellt perspektiv.

Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut kan ifrågasättas genom en jämförelse med omvärldsiakttagelser. Besluten kan beskrivas som icke-intersektionella, innebärande att prövningen enbart omfattar en ensam diskrimineringsgrund och att andra belastande tillhörigheter förblir dolda. Observationerna kan tillföra förståelse för diskrimineringslagens funktionalitet på två sätt. Perspektivet kan åskådliggöra lagens yttre gränser för vad som tillåts utgöra en del av prövningsramen. Därutöver kan perspektivet också redogöra för de förhållanden lagens endimensionella analys osynliggör och som därigenom förblir dolda. Ett intersektionellt perspektiv kan därför användas som ett analytiskt verktyg för att bättre förstå diskrimineringslagens roll i samhället, och samhällets roll för diskrimineringslagen.

Förkortningar

dir.	direktiv
DL, diskrimineringslagen	Diskrimineringslag (2008:567)
DO	Diskrimineringsombudsmannen
FN	Förenta nationerna
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
skr.	skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
TGV	Tidskrift för genusvetenskap

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

Antalet anmälningar om diskriminering har ökat kraftigt.¹ I en föränderlig och dynamisk verklighet stimuleras de pågående sociala processer som ständigt genererar och vidmakthåller ojämlikhet.² Ur dessa processer växer nya sociala och normativa föreställningar, vilka kan vara nära förbundna med diskriminerande aktiviteter.³ Detta komplexa heterogena fält ställer höga krav på den svenska diskrimineringslagstiftningen att förhindra negativ särbehandling.

Redan innan 2008 års diskrimineringslag trädde i kraft konstaterades att intersektionalitet kan vara ett behjälpligt analysverktyg i arbetet med en effektiv diskrimineringslagstiftning.⁴ Myndighetspublikationer och flera statliga utredningar om integration, arbetsmarknad och jämställdhet har intagit eller förespråkade ett intersektionellt perspektiv.⁵ Inom den samhällsvetenskapliga forskningen om diskriminering och maktförhållanden har intersektionalitet länge varit ett uppmärksammat och använt verktyg.⁶ Samtidigt uppställer diskrimineringslagen en avgränsad lista som förutsätter att den diskriminerande handlingen har ett samband med *en* av de sju angivna grunderna.⁷ Frågans relevans har inte upphört existera utan nyligen berörts inom den rättsliga doktrinen.⁸ Diskrepansen mellan rätten och samhället föranleder därför den klassiska frågan om hur väl lagstiftningen fungerar i praktiken.

---

¹ DO (2021) 'Statistik över anmälningar, tips och klagomål som inkommit till Diskrimineringsombudsmannen åren 2015–2020', s. 24.

² Numhauser-Henning (2011) s. 115.

³ Ibid.

⁴ Fransson och Norberg (2007) s. 112.

⁵ Se exempelvis DO:s rapport 'Upplevelser av diskriminering – en sammanfattande rapport samt analys baserat på en kvalitativ undersökning om upplevd diskriminering' (2010) s. 10 och 45, SOU 2005:41, SOU 2005:56, SOU 2006:79, och SOU 2014:34.

⁶ De los Reyes och Mulinari (2005) s. 27; Fransson och Norberg (2007) s. 112; Schömer (2011) s. 116.

⁷ Prop 2007/08:95 s. 109 f.

⁸ Se exempelvis Ottosson (2019) som menar att regleringen i sin nuvarande konstruktion inte är heltäckande och utreder hur ett generellt förbud mot diskriminering skulle kunna utformas.

Framställningen motiveras av intresset att söka svar på huruvida diskrepansen mellan samhällsvetenskaplig forskning och de juridiska rättskällorna har betydelse för lagstiftningens funktionalitet och främsta ändamål, nämligen att värna principen om alla människors lika värde och motverka diskriminering.⁹ Mot bakgrund av denna problembeskrivning kommer uppsatsen rikta sökarmljuset mot tillämpningen.

1.2 Syfte och frågeställning

Framställningen ämnar problematisera diskrimineringslagens (o)tillräcklighet vid Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut utifrån ett intersektionellt perspektiv. Studien fäster uppmärksamheten vid tillämpningen, där det kärnfulla består av att ta redan på vilka frågor intersektionaliteten ställer och hur detta perspektiv kan bidra till att bättre begripa lagens funktionalitet. För att uppnå syftet har följande frågeställning formulerats.

- Hur kan Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut ifrågasättas utifrån ett intersektionellt perspektiv och på vilka sätt, om några, kan dessa observationer tillföra förståelse för diskrimineringslagens funktionalitet?

1.3 Avgränsningar

Till följd av ett begränsat utrymme kommer arbetet inte att behandla arbetsrättslig praxis. Det är därför oundvikligt att studien inte kan ge en fullständig bild av diskrimineringsrättens samtliga fält. Vidare utforskar framställningen inte utsikterna för potentiella lösningar, utan avgränsas till att endast omfatta den eventuella problematiken och att föreslå dem. Med utsikter avses möjligheten till lagtekniskt genomförande, utformning och andra liknande överväganden.

Diskrimineringsrätten har sin grund i Sveriges internationella åtaganden. Uppsatsen syftar emellertid till att undersöka diskrimineringslagen särskilt, och inte diskrimineringsrätten allmänt. Därmed saknas en ambition om att

---

⁹ Prop. 2007/08:95 s. 79.

undersöka hur internationella bestämmelser tillämpas. Internationell rätt utgör inte huvudfokus och omfattas endast av framställningen i den utsträckning den har grundläggande betydelse för förståelsen av diskrimineringslagstiftningen och det skydd som finns att tillgå.

1.4 Teori och metod

För att uppnå arbetets syfte och besvara frågeställningen har användandet av flera metoder varit nödvändigt. Grundläggande för uppsatsen är att kartlägga diskrimineringslagens räckvidd. En rättsdogmatisk metod har därför använts i uppsatsens deskriptiva del. Det innebär att lagtext, förarbeten, praxis och doktrin studerats i enlighet med rättskällevärdet, i syfte att utreda gällande rätt.¹⁰

Rättsdogmatiken har beskrivits som systemimmanent, innebärande att den har ett inifrånperspektiv och verkar inom de gränser som sätts av gällande rätt.¹¹ Även om disciplinen ger utrymme för att också kritisera gällande rätt och föra resonemang kring hur rätten bör vara (*de lege ferenda*), har den varit otillräcklig med hänsyn till uppsatsens syfte.¹² För att kunna problematisera tillämpningen av diskrimineringslagen och förstå dess reella funktion har ett rättssociologiskt perspektiv tillämpats.

Rättssociologin rymmer såväl rättsvetenskapen som samhällsvetenskapen och beskriver relationen dem emellan.¹³ En central utgångspunkt inom rättssociologin är att rätten inte existerar i ett vakuum, utan åskådliggör i stället hur samhällsliga förhållanden influerar skapandet av rätten och tolkningen av densamma.¹⁴ Rätten studeras således från ett externt perspektiv, i kontrast till rättsdogmatikens interna perspektiv.¹⁵ Detta har varit viktigt för att förstå sambanden mellan lagstiftningen och de företagna resonemangen vid lagens

---

¹⁰ Sandgren (2006) s. 649.

¹¹ Ibid.; Kleineman (2018) s. 27.

¹² Kleineman (2018) s. 40; Jareborg (2004) s. 4.

¹³ Hydén (2018) s. 209.

¹⁴ Ibid. s. 219.

¹⁵ Banakar (2020) s. 31.

tillämpning. Vidare kompletterar rättssociologin dogmatiken genom att intressera sig för rättens effekter och funktionalitet.¹⁶ Rättssociologin erbjuder därmed helt andra perspektiv än rättsdogmatiken.¹⁷

Tillvägagångssättet kan sägas ha bestått av fyra steg. Med intersektionella idéer som teoretisk utgångspunkt har DO:s tillsynsbeslut sorterats.¹⁸ Därefter har de analyserats utifrån ett intersektionellt perspektiv, där rättssociologin tillåtit inhämtandet av samhällsvetenskaplig forskning för att kontextualisera DO:s beslut och placera rätten i ett sammanhang. Slutligen har observationerna diskuterats mot bakgrund av lagstiftningens syfte.

1.5 Material

I framställningens rättsdogmatiska del har de allmänt accepterade rättskällorna bestående av lagtext, förarbeten, praxis och doktrin använts. För att möjliggöra förklarandet av intersektionalitet som teoretisk utgångspunkt har relevant samhällsvetenskaplig litteratur utgjort källan. Urvalet av litteratur och forskning har skett med beaktande av uppsatsens syfte och skriftens auktoritet. Vid inläsningen har författaren haft ett medvetet förhållningssätt till avsändarens eventuella ståndpunkter och bakomliggande intressen.

För att bättre förstå lagens funktion har ett urval av DO:s tillsynsbeslut studerats. DO:s tillsynsbeslut är inte ett uttryck för gällande rätt, utan utgör i stället ett material för att undersöka lagens tillämpning. Av hänsyn till uppsatsens utrymme har det studerade underlaget bestått av 50 tillsynsbeslut. Det utgjorde antalet publicerade beslut på DO:s hemsida under kategorin *direkt diskriminering* vid tiden för framställningens tillblivelse.¹⁹ Beslut från samtliga samhällsområden har inkluderats. Särskild uppmärksamhet har sedan ägnats de ärenden i vilka tillsynsbeslutet utmynnat i bedömningen att diskriminering inte förelegat och där multidimensionella kategorier varit möjliga att utläsa.

---

¹⁶ Hydén (2018) s. 228 ff.

¹⁷ Hydén (2002) s. 46.

¹⁸ Se avsnitt 1.5.

¹⁹ Hösttermin 2022.

1.6 Forskningsläge

Det kan konstateras att främst arbetsrätten och Arbetsdomstolens avgöranden stått i fokus för diskussionen kring intersektionalitet inom diskrimineringsrätten. Schömer har studerat ett urval av Arbetsdomstolens avgöranden utifrån ett intersektionellt perspektiv.²⁰ I anslutning härtill bör även nämnas att Jendborn undersökt i vilken utsträckning intersektionell argumentation förs i nio olika rättsfall vid Arbetsdomstolen.²¹

Trots att begreppet inte är främmande inom den diskrimineringsrättsliga debatten är de rättsvetenskapliga studierna alltså få. Dessutom berör befintliga arbeten uteslutande arbetsrätt. I sammanhanget är det därför värdefullt att inte utelämna andra samhällsområden inom vilka diskriminering likväl kan vara för handen. Förevarande studie bidrar till att vidga synen på diskrimineringslagens funktionalitet genom att undersöka ytterligare en dimension av tillämpningen, specifikt den av statlig förvaltningsmyndighet.

1.7 Disposition

Framställningens *andra avsnitt* redogör för begreppet intersektionalitet. Det *tredje avsnittet* behandlar gällande rätt för att kartlägga diskrimineringslagens räckvidd. Uppsatsens *fynde avsnitt* innehåller en analys av Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut utifrån ett intersektionellt perspektiv. De ovan presenterade delarna utgör därefter grunden för uppsatsens *femte avsnitt*, i vilket observationerna diskuteras utifrån de teoretiska utgångspunkter som valts för uppsatsen och i relation till lagstiftningens syfte. Avslutningsvis besvaras frågeställningen i uppsatsens *sjätte avsnitt*.

---

²⁰ Schömer (2012) s. 115–144.

²¹ Jendborn (2021).

2 Intersektionalitet som perspektiv

Begreppet intersektionalitet har sin framväxt inom den amerikanska antirasistiska kritiken mot den ”vita” feminismens hegemoni.²² I slutet av 1980-talet visade Kimberlé Crenshaw genom studiet av flera rättsfall hur svarta kvinnor osynliggörs genom den traditionella förklaringsmodell som reducerar maktanalysen till avgränsade och fixerade kategorier såsom klass, ras eller kön.²³ I rättsfallen om diskriminering koncentrerades resonemanget enbart till kön som inverkan faktor medan ras uteslöts. Crenshaw argumenterade för att en sådan feministisk modell är begränsad och enbart förmår åskådliggöra de mest privilegierade i gruppen, och ytterligare marginaliserar de som besitter flera belastande egenskaper.²⁴ Som en reaktion fick den intersektionella idétraditionen sin uppkomst.

Intersektion betyder korsning eller skärningspunkt och avser den yta som uppstår genom skärningar.²⁵ I det samhällsvetenskapliga sammanhanget får intersektionalitet förstås som ett analysverktyg. Det intersektionella perspektivet utgår från att olika samhälleliga maktasymmetrier simultant bidrar till skapandet och upprätthållandet av under- och överordningar. Kategoriseringen baseras ofta på kön, klass, ras/etnicitet, ålder och sexualitet.²⁶

Analysen frångår det ensidiga tankesätt som angriper maktordningen utifrån en ensam kategori eller grund, och intresserar sig i stället för den dynamiska växelverkan dessa emellan.²⁷ Det är, inom perspektivet, ofrånkomligt att kategorierna är förbundna och ömsesidig påverkade av varandra.²⁸ Ett illustre-

---

²² Crenshaw (1989) s. 58–64.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Svenska akademins ordbok, spalt I 1007 band 13, 1933, ’intersektion’.

²⁶ De los Reyes och Mulinari (2005) s. 7; Lycke (2003) s. 48.

²⁷ Lycke (2003) s. 48.

²⁸ Ibid.; Molina (1997) s. 52.

rande exempel är att rasifieringen alltid är bekönad samtidigt som könskonstruktionen alltid är rasifierad.²⁹ Intersektionalitet handlar således inte om någon adderad effekt där multipla och avgränsade kategorier summeras för att sedan mätas kvantiteter.³⁰

Genom perspektivet kan vi förstå hur individuella sammanfogningar fungerar och samverkar inom skapandet och upprätthållandet av ojämlikhet och maktutövande.³¹ Det har av De los Reyes och Mulinari beskrivits som:

[...] ett teoretiskt perspektiv som synliggör hur olika historiskt och situationsberoende maktrelationer skapas i och genom den simultana verkan av kön, klass och "ras"/etnicitet.³²

En intersektionell analys kan även bidra till att åskådliggöra en eventuell korrelation mellan rådande maktordningar och de materiella levnadsvillkor och sociala processer placerade i tid och rum som individer befinner sig i. Det medför att mer komplexa identiteter kan fångas upp, i motsats till att förbli dolda som ett resultat av annars ensidiga och generaliserande kategoriseringar.³³

Fanny Ambjörnsson har i sin doktorsavhandling där hon följde gymnasietjejers vardag visat hur intersektionalitet som analysverktyg kan synliggöra olika sociala identiteter inom en mycket avgränsad och vid första anblick homogen grupp.³⁴ I intersektionerna mellan genus, klass och sexualitet identifierar Ambjörnsson dels påtagliga, dels subtila, skillnader i agerande och identitetsskapande hos gruppen. Skillnaderna påverkar på olika sätt hur tjejerna agerar och bemöts av omgivningen. Avhandlingen belyser även svårigheten i

---

²⁹ De los Reyes och Mulinari (2005) s. 10.

³⁰ Lykke (2003) s. 48.

³¹ De los Reyes och Mulinari (2005) s. 27.

³² Ibid. s. 24.

³³ Ibid. s. 125.

³⁴ Ambjörnsson (2004).

att välja ut någon eller några specifika kategorier eller grunder, eftersom indelningen genast ger upphov till ett behov av ytterligare bestämmningar att förhålla sig till för att öka förståelsen för komplexiteten och nyanserna.³⁵

Intersektionalitetsperspektivet är inte begränsat till att endast vara tillämpligt inom det feministiska fältet. Även om intersektionalitet främst förknippas med den forskning som bedrivits inom ramen för könsmaktsordningen är användandet värdefullt också inom andra områden som på olika sätt berör genererandet och vidmakthållandet av maktordningar och (o)jämlighet.³⁶

---

³⁵ Ambjörnsson (2004) s. 295 f.

³⁶ De los Reyes och Mulinari (2005) s. 27.

3 Nationell diskrimineringsrätt

3.1 Internationella åtaganden

Rätten att inte bli diskriminerad har sin grund i Sveriges internationella åtaganden. Genom FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna är varje individ tillförsäkrad skydd mot diskriminering. Denna rättighet stadgas i artikel 2, vari framgår att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i den allmänna förklaringen utan åtskillnad av något slag. Därefter följer en uppräknig av olika grunder som kan föranleda sådan åtskillnad eller olik behandling. Dessa utgörs av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom eller börd. Slutligen stadgas att även annan ställning i övrigt omfattas av skyddet. I artikel 7 i den allmänna förklaringen följer även ett förbud mot all form av diskriminering vid tillämpning av lag.

På EU-rättslig nivå återfinns förbudet mot diskriminering i artikel 21 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 14 i Europakonventionen. Stadgan föreskriver att diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning ska vara förbjudet. Europakonventionens uppräknig överensstämmer med den av artikel 2 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, med undantaget att den förstnämnda också exemplifierar med grunderna *tillhörighet till nationell minoritet* och *förmögenhet*. Konventionen gäller som svensk lag sedan 1995 genom lag (1992:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

På nationell nivå kommer principen om alla människors lika värde och förbudet mot diskriminering bland annat till uttryck i program- och målsättningsstadgandet 1 kap. 2 § RF. Diskrimineringsgrunderna i 1 kap. 2 § 5 st. RF är endast exemplifierande. I förarbetena poängteras att det är ett medvetet val av

hänsyn till att grupper i en särskilt utsatt position som faktiskt eller potentiellt utsätts för negativ särbehandling ska omfattas av skyddet.³⁷ I komplement till det program- och målsättningsstadgandet anges att varken lag eller annan föreskrift får missgynna någon i 2 kap. 12–13 §§ RF.

3.2 Diskrimineringslag (2008:567)

3.2.1 Ändamål och tillämpningsområde

Den nu gällande diskrimineringslagen trädde i kraft den 1 januari 2009. Lagen har två huvudsakliga syften. Av 1 kap. 1 § DL följer att lagens ändamål är att motverka diskriminering. Därtill ska lagen även på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Diskrimineringslagens inledande bestämmelse utgör en portalparagraf, varigenom ett aktivt avståndstagande mot diskriminering markeras.³⁸

Lagen är tvingande till förmån för skyddsobjektet och kan inte avtalas bort.³⁹ Det är de angivna diskrimineringsgrunderna som sätter ramen för det skydd lagen erbjuder.⁴⁰ Grunderna fyller en beskrivande funktion för att ange de kategorier eller karaktäristika lagen tar sikte på. Uppräkningen är uttömmande och grunderna är sju till antalet.

3.2.2 Diskrimineringsbegreppet

Diskrimineringsbegreppet har fått sin innebörd från EG-rätten genom direktiv och avgöranden från EG-domstolen.⁴¹

---

³⁷ Prop. 2001/02:72 s. 49.

³⁸ Prop. 2007/08:95 s. 485.

³⁹ 1 kap. 3 § DL.

⁴⁰ Prop. 2007/08:95 s. 109.

⁴¹ Ibid. s. 96; Se främst likabehandlingsdirektivet (dir. 76/207/EEG, ändrat genom dir. 2002/73/EG), dir. mot etnisk diskriminering (direktiv 2000/43/EG) och arbetslivsdirektivet (dir. 2000/78/EG).

Enligt domstolen innebär diskriminering att olika regler tillämpas i jämförbara situationer eller att samma regel tillämpas i olika situationer [...]. När olika regler tillämpas i jämförbara situationer talar man om direkt diskriminering och när samma regel tillämpas i olika situationer talar man om indirekt diskriminering.⁴²

För svenskt vidkommande avses med diskriminering i DL sex olika diskrimineringsformer. De listas i 1 kap. 4 § 1–6 p. och utgörs av *direkt diskriminering*, *indirekt diskriminering*, *bristande tillgänglighet*, *trakasserier*, *sexuella trakasserier*, och *instruktioner att diskriminera*. DL skiljer på ageranden som fått direkt och indirekt diskriminerande effekt. *Direkt diskriminering* definieras i 1 kap. 4 § DL. För att direkt diskriminering ska ha ansetts föreligga behöver tre nödvändiga förutsättningar vara uppfyllda. Det ska finnas *missgynnande*, *jämförbarhet* och *orsakssamband* till en diskrimineringsgrund.⁴³

Missgynnandet består i att en handling eller underlåtenhet försatt någon i ett sämre läge eller mist en förmån.⁴⁴ Det ska ha medfört den enskilde skada eller annan nackdel. Bedömningen om missgynnande företas utifrån paragrafens andra rekvisit om jämförbar situation. Jämförelsen görs med hur någon annan person eller andra personer behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation. Endast om utfallet blivit annorlunda och en avvikelse konstateras kan handlingen eller underlåtenheten utgöra diskriminering. För det fall en verklig jämförelseperson inte finns kan en fiktiv jämförelseperson användas.⁴⁵ Alldeles oavsett om jämförelsen företas mot en faktisk eller hypotetisk jämförelseperson är en förutsättning att de befinner sig i situationer som är jämförbara på ett naturligt eller rimligt sätt.⁴⁶ Det har av Svea hovrätt beskrivits som att situationerna måste vara av sådan karaktär att det ska kunna utgöra en *adekvat jämförelse*.⁴⁷ Bedömningen görs i det enskilda fallet och kan se mycket olika ut beroende på det samhällsområde inom

---

⁴² Prop. 2007/08:95 s. 96.

⁴³ Ibid s. 486 ff.

⁴⁴ Fransson och Stüber (2021) s. 76.

⁴⁵ Prop. 2007/08:95 s. 487; Se exempelvis Göta hovrätt mål nr T 3330-09 där jämförelsen gjordes med en fiktiv person.

⁴⁶ Prop. 2007/08:95 s. 487.

⁴⁷ Svea hovrätt mål nr T 9187-08 s. 4.

vilket den påstådda diskrimineringen prövas.⁴⁸ Slutligen ska det finnas ett orsakssamband mellan missgynnandet och diskrimineringsgrunden. Det är tillräckligt att det finns ett samband och således inget krav på att handlingen eller underlåtenheten skett uteslutande på grund av diskrimineringsgrunden.⁴⁹ I praxis har ett eventuellt *insiktsrekvisit* tillkommit. Den missgynnande måste ha varit medveten om diskrimineringsgrunden och agerat efter denna för att ett orsakssamband ska kunna föreligga.⁵⁰ Det är inte tillräckligt att den missgynnande borde ha varit medveten om förhållandet.⁵¹

I 1 kap. 4 § 2 p. definieras *indirekt diskriminering*. Denna form av diskriminering kan uppstå när en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt i förhållande mot diskrimineringsgrunderna, men vid tillämpning kan komma att särskilt missgynna en viss grupp. Det uppstår missgynnande effekter i praktiken.⁵² Liket den förra formen av diskriminering krävs att rekvisiten *missgynnande* och *jämförbar situation* är uppfyllda. I paragrafens tredje punkt definieras diskriminering på grund av *bristande tillgänglighet*. Det innebär att en person med funktionsnedsättning missgynnas genom att inte ha kommit i en jämförbar situation som personer utan funktionsnedsättningen.⁵³ Det utgör en självständig diskrimineringsform och ska inte beblandas med de ovan nämnda.⁵⁴ I paragrafens fjärde punkt anges *trakasserier*. Med trakasserier avses ett oönskat fysiskt eller verbalt uppträdande som är kränkande för en persons värdighet.⁵⁵ Bedömningen ska göras utifrån den utsattes perspektiv.⁵⁶ Den femte diskrimineringsformen är *sexuella trakasserier*, där uppträdandet ska vara av sexuell natur.⁵⁷ Slutligen anges i paragrafens sjätte punkt *instruktioner att diskriminera*. Här avses lämnandet av

---

⁴⁸ Prop. 2007/08:95 s. 487 f.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Svea hovrätt mål nr T 7752-08 s. 4.

⁵¹ Ibid.

⁵² Fransson och Stüber (2021) s. 87.

⁵³ 1 kap. 4 § 3 p. DL.

⁵⁴ Prop. 2013/14:198 s. 59.

⁵⁵ Prop. 2007/08:95 s. 492 f.

⁵⁶ Prop. 2002/03:65 s. 97 f.

⁵⁷ 1 kap. 4 § 5 p. DL.

en instruktionen eller order om att diskriminera på sådant sätt som avses i punkterna 1–5.⁵⁸

3.2.3 Diskrimineringsgrunderna och lagens systematik

2008 års lag uppställer sju olika diskrimineringsgrunder. De definieras i 1 kap. 5 § 1–6 p. DL. Den första grunden är *kön*. Med kön avses att någon är kvinna eller man.⁵⁹ Uppdelningen grundas i den rättsliga traditionen av att se kön som en biologisk dikotomi, där det juridiska könet är antingen man eller kvinna.⁶⁰ Av paragrafens andra stycke framgår att bestämmelsen även omfattar personer som har ändrat sin könstillhörighet eller som avser göra det i framtiden.

Den andra grunden är *könsöverskridande identitet eller uttryck* och har till ändamål att skydda transpersoner.⁶¹ Diskrimineringsgrundens räckvidd och gränser är inte skarpa, men den ska omfatta personer som identifierar sig som könsöverskridande (mentalt kön) och ger uttryck för detta (socialt kön) genom exempelvis sin klädsel eller sitt kroppsspråk.⁶²

Den tredje grunden är *etnisk tillhörighet* och definieras som nationellt eller etniskt ursprung, huvudfärg eller annat liknande förhållande.⁶³ Etnisk ursprung inbegriper nationella minoriteter som romer och samer.⁶⁴ *Annat liknande förhållande* kan utgöras av grundlösa föreställningar relaterade till ras eller andra ageranden baserade på tillskrivna negativa egenskaper med koppling till persons etniska tillhörighet.⁶⁵ Ett exempel kan vara uppfattningen och

---

⁵⁸ 1 kap. 4 § 6 p. DL.

⁵⁹ 1 kap. 5 § 1 p. DL.

⁶⁰ Prop. 2007/08:95 s. 112 f. och s. 496.

⁶¹ Ibid. s. 496.

⁶² Ibid. s. 116.

⁶³ 1 kap. 5 § 3 p. DL.

⁶⁴ Prop. 2007/08:95 s. 120.

⁶⁵ Ibid.

tolkningen av svenskt respektive utländskt utseende som inte enbart är förknippat med just hudfärg.⁶⁶ Förbudet mot diskriminering på grund av etnisk tillhörighet omfattar även positiv särbehandling.⁶⁷

Den fjärde grunden är *funktionsnedsättning* och avser en persons fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsning. Funktionshinder är inte likställt med sjukdom, utan ska vara varaktig begränsning som inte kan anses vara av övergående natur. Hindret kan däremot ha förvärvats genom sjukdom, eller annars vara medfött eller uppstått genom skada.⁶⁸

Den femte grunden är *sexuell läggning* och avser homosexualitet, bisexualitet och heterosexuallitet.⁶⁹ Det är i sammanhanget viktigt att avskilja sexuell läggning mot sexuellt beteende, eftersom det sistnämnda existerar utöver själva läggningen.⁷⁰

Den sjätte grunden som definieras är *ålder*. Med ålder avses den fysiska personens uppnådda levnadslängd. Lagen uppställer inte något avgränsat åldersomfång utan omfattar varje individ. I förarbetena anförs dock att diskrimineringsförbudet kan tas i uttryck på skiftande sätt beroende på den missgynnades ålder.⁷¹

Utöver p. 1–6 utgör även *religion och annan trosuppfattning* en diskrimineringsgrund. Det har dock inte ansetts finnas behov av att definiera denna grund i diskrimineringslagen. Bakgrunden är att varken svenska lagar eller EG-direktiv författat en begreppsbestämning och att sambandet med vad som i allmänhet förknippas med begreppet religion ansetts tillräckligt.⁷² I äldre förarbeten exemplifieras dock trosuppfattning som buddism, ateism och

---

⁶⁶ NJA 2008 s. 915.

⁶⁷ NJA 2006 s. 683.

⁶⁸ Prop. 2007/08:95 s. 123.

⁶⁹ 1 kap. 5 § 5 p. DL.

⁷⁰ Prop. 2007/08:95 s. 125.

⁷¹ Ibid. s. 129 f.

⁷² Se exempelvis dir. 2000/78/EG.

agnosticism för klarhet.⁷³ Övriga övertygelser, etiska eller filosofiska värderingar och politisk åskådning faller utanför diskrimineringsgrundens omfång.⁷⁴

Diskrimineringsgrunderna utgör ensidiga och åtskilda kategorier.⁷⁵ Det ska finnas ett samband med *någon* av dem för att diskriminering ska vara för handen. Diskrimineringslagen behandlar således inte diskriminering som skett på *fler än en grund* samtidigt, s.k. multipel diskriminering. Vidare ger lagen inte heller utrymme för en prövning av om de olika grunderna kan *samverka*, vilket får förstås som en intersektionell prövning.⁷⁶ I kontrast till internationella rättskällor som innehåller icke uttömmande listor uppställer diskrimineringslagen, som tidigare nämnt, en stängd sådan.⁷⁷

I motsats till dagens s.k. *stängda lista* har utsikterna för en *öppen lista* kommenterats i förarbetena och diskuterats i den rättsliga doktrinen.⁷⁸ Regeringen motiverar dagens utförande med att de sju grunderna i huvudsak motsvarar EG-direktivens innehåll. Vidare hänvisar den till att just dessa grunder utgjort utgångspunkten för Diskrimineringskommitténs arbete med lagen. Emellertid framhåller regeringen att den ställer sig positiv till en framtida utredning avseende lämplighet och möjligt genomförande av en öppen lista för att uppnå ett generellt, och därmed bredare, förbud mot all form av diskriminering. Flera remissinstanser har förespråkat en sådan förändring.⁷⁹ Regeringen har inte återbesökt frågan.

---

⁷³ Prop. 2002/03:65 s. 32.

⁷⁴ Prop. 2007/08:95 s. 121 f.

⁷⁵ Ibid. s. 109 f.

⁷⁶ Se avsnitt 2.

⁷⁷ Se avsnitt 3.1.

⁷⁸ Prop. 2007/08:95 s. 109 ff.; Se exempelvis Ottosson (2019).

⁷⁹ Ibid.

4 Den praktiska tillämpningen – DO:s tillsynsbeslut

4.1 Uppdrag

Diskrimineringsombudsmannen tillsattes som statlig förvaltningsmyndighet genom ikraftträdandet av 2008 års lag. I samband med tillsättandet utvecklades de dåvarande ombudsmännen inom området.⁸⁰ Myndighetens uppdrag regleras i diskrimineringslagen. 4 kap. 1 § DL stadgar att DO har tillsyn över att diskrimineringslagen följs. Med tillsyn avses en självständig och granskande funktion som syftar till att kontrollera om viss verksamhet eller aktör uppfyller de av lagen ställda kraven.⁸¹ Bestämmelsen hänvisar vidare till lag (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen. Av 1 § framgår att myndigheten därutöver ska verka för att diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet. Genom lag (2014:959) om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen utökades DO:s uppdrag till att också omfatta en rådgivande funktion och att på olika sätt medverka för att den utsatta ska kunna tillvarata sina rättigheter.

Ett tillsynsbeslut är en utredning av huruvida ett tillsynsobjekt agerar lagstridigt. DO:s uttalande riktar sig mot den verksamhet eller aktör som handlar lagstridigt. Besluten ska klargöra lagens innebörd och bidra till att förebygga framtida diskriminering. Besluten utgör inte en rättskälla och är inte bindande.⁸²

---

⁸⁰ Ombudsmännen var tidigare Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning.

⁸¹ 4 kap. 1 a § DL.

⁸² DO:s hemsida <<https://www.do.se/om-do/vad-gor-do>>. Senast besökt den 5 december 2022.

4.2 Det intersektionella ifrågasättandet

4.2.1 Tillsynsbeslut där vi behöver veta mer

Inledningsvis ska några sammanfattande ord om undersökningen lämnas. För genomförandet av innevarande avsnitt har 50 av DO:s tillsynsbeslut studerats.⁸³ En intersektionell analys förutsätter information som förmedlar något om rådande maktordningar och de materiella levnadsvillkor och sociala processer placerade i tid och rum som individer befinner sig i.⁸⁴ Det är inte möjligt att kommentera hur interagerande diskrimineringsgrunder och multipla ojämlikheter verkar om det från början inte kan utläsas vilka dessa är. Problematiken framträder med tydlighet i ANM 2015/1599. Anmälaren gick till Forex Bank för att ta ut 10 000 kronor. Banken vägrade att lämna ut pengarna och gav ingen förklaring. Efter att ha berättat om händelsen för sin kollega som också är innehavande till ett konto på banken gick de gemensamt tillbaka för att testa om kollegan kunde göra ett uttag på samma summa. Kollegan kunde ta ut pengarna utan hinder. Anmälaren anmälde Forex Bank för diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet. Banken anförde i sitt yttrande till DO att den agerat felaktigt när den nekade anmälaren sitt uttag. DO bedömde emellertid att det berodde på att personalen missuppfattat innebörden av regelverket och att ingen diskriminering hade ägt rum.

Det hade för en intersektionell analys varit nödvändigt att få kunskap om exempelvis anmälares klasstillhörighet, ålder, religion eller annan statusmärk. I det urval som studerats omnämns sådan karaktäristika i liten utsträckning, varför tyngdpunkt placeras vid följande delavsnitt.

4.2.2 Tillsynsbeslut där vi vet tillräckligt

I förevarande del behandlas tre tillsynsbeslut ingående. Inledningsvis redogörs för omständigheterna och utfallet i tillsynsbeslutet. Därefter följer en analys där beslutet ifrågasätts utifrån ett intersektionellt perspektiv.

---

⁸³ För närmare beskrivning av urvalsförfarandet se avsnitt 1.5. För förteckning av tillsynsbeslut se bilaga 1.

⁸⁴ Jfr avsnitt 2.

I GRA 2016/240 bedömdes diskriminering inte ha skett. Fem personer befann sig ute på natten och skulle hitta någonstans att umgås och avsluta kvällen. Sällskapet var musiker och hade arbetat. Klockan var runt 02:00 när de slumpmässigt valde att gå till Krogen i Stockholm. De drack två öl i baren och var kvar till stängning. De noterade att de var de enda icke-vita personerna inne på Krogen. Vid ett tillfälle kom en av vakterna fram och sa att de uppträdde på ett alltför upprymt och högljutt sätt. När de skulle lämna baren behövde några av dem besöka toaletten och sällskapet delades. Då uppstod irritation hos vakterna och personalen för att det tog längre tid för gruppen att lämna platsen. Det tog sig i uttryck genom en aggressiv attityd och ett ilsket uttalande vars innehåll inte helt uppfattades av anmälaren. Utanför entrén samlades sex vakter och bartendern runt gruppen. Sällskapet anklagades för att ha stulit spritflaskor ur baren och blev ombudade att öppna sina väskor. Sällskapet vägrade om inte kravet kom från polis. Det uppstod diskussion och stämningen ökade i aggressivitet när chefen från Krogen anslöt. Enligt anmälaren ska chefen ha sagt "håll käften och öppna väskan". Vakterna sa att de hade ringt polisen och upprepade flera gånger att de kan öppna väskorna om de är oskyldiga. Stämningen upplevdes som tryckt och laddad. Till slut öppnade en person i sällskapet sin väska. I väskan låg endast en dator. Vakterna lämnade ingen ursäkt eller förklaring till varför just det sällskapet blivit stannat och var tvungna att öppna sina väskor.

Krogen anförde i sitt yttrande till DO att den inte diskriminerat sällskapet. De blev stannade därför att de var misstänkta för brott. Vidare menar Krogen att beskrivningen inte stämmer överens med hur personalen själva uppfattar sin arbetsplats och att deras klientel till en majoritet består av personer med utländskt ursprung. DO har granskat Krogen för att ta reda på om de överträtt förbudet mot diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet. Ärendet och DO:s hantering ska ses och senare diskuteras utifrån uppsatsens teoretiska utgångspunkter.

DO:s bedömning tar fasta vid att varken entrévärdarna eller anmälaren uttryckligen "sagt något" som direkt förknippar deras uppträdande med diskri-

mineringsgrunden etnisk tillhörighet.⁸⁵ Därför saknas enligt DO sådana omständigheter som styrker att agerandet haft samband med sällskapets etniska tillhörighet. Ingen annan inverkan faktor diskuteras utan bedömningen företogs i enlighet med den ensidiga och avskilda lista diskrimineringsgrunder DL uppställer. Vid ett anlagt intersektionellt perspektiv får emellertid vissa, för den endimensionella analysen, subtila eller helt dolda aspekter betydelse.⁸⁶

Intersektionaliteten ser hela den individuella sammansättningen av egenskaper.⁸⁷ Genom att noga betrakta ärendet framgår att anmälaren är icke-vit, man och talar svenska i begränsad utsträckning. En intersektionell analys ställer därmed frågan om inte de för situationen simultant belastande egenskaperna påverkat vakternas bemötande och haft samband med en potentiell överträdelse av förbudet mot diskriminering. Kontexten utgörs av en brottsmisstanke för stöld. Vid anläggande av ett externt rättssociologiskt perspektiv tillkommer mer information. Den rasifierade mannen har historiskt sett misstänkliggjorts i relationen till den vita mannen.⁸⁸ Nutidens konsekvens tar sig i uttryck i en misstro mot icke-vita män och att föreställningen om att invandrare är mer brottsbenägna- och belastade är väletablerad.⁸⁹

Av Krogens yttrande framgår inte varför sällskapet i fråga stoppades. Det lämnas ingen förklaring om konkreta händelser eller iakttagelser som föranlett en sådan misstanke. Genom att placera händelsen i en social och kulturell kontext kan det förstås som att sällskapet uppvisat ett utmärkande beteende under kvällen genom att ha varit högljudda och exalterade i baren. Anmälaren har därigenom blivit stigmatiserad som icke-vit person med ett icke-svenskt beteende som bryter mot de förmodade sociala koder som torde ha funnits inne på Krogen.⁹⁰

---

⁸⁵ GRA 2016/240 s. 4.

⁸⁶ Se avsnitt 2.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Hübinette, Hörnfeldt, Farahani och Léon Rosales (2012) s. 56.

⁸⁹ SOU 2006:30 s. 27–31.

⁹⁰ För en liknande analys se exempelvis Schömers förda resonemang angående AD 2009:11 (2011) s. 129 f.

I intersektionen mellan att vara man och tillhöra en icke-vit minoritetsgrupp uppstår anmälares i kontexten av att vara misstänkt för brott flera typiskt belastade attribut som kan ha påverkat vakternas uppfattning av individen och därigenom deras agerande. Den flerdimensionella modellen förmår utmana DO:s tolkning av fallet, där enbart grunden etnisk tillhörighet föll kort.

I ANM 2015/887 demonstreras hur DO hanterar ytterligare ett fall av påstådd stöld. Den missgynnande handlingen bestod av att en kvinna blev ombedd av väktare att lyfta på sin kjol för att visa att hon inte stulit något från en butik. När kvinnan lämnade Hyllinge Cash stoppades hon av väktare och blev uppmanad att följa med in i ett rum. Kvinnan ifrågasatte varför, varpå väktaren svarade att ”det finns många med långa kjolar som hon och de snor mycket, därför vill han se om hon snott något”.⁹¹ Anmälares lyfte på sin kjol som hon blivit tillsagd. Hon hade inte gömt något. Vakten bad om ursäkt och kvinnan kunde lämna platsen.

Bevakningsbolaget Centrumbevakning har i sitt yttrande till DO förklarat att kunder blir stoppade när en konkret situation bedöms föreligga. Bedömningen baseras ofta på kundens beteende. Centrumbevakning menar att väktarens agerande baseras på ”vissa observationer”.⁹² Vilka observationer som avses specificeras eller beskrivs emellertid inte.

Av ärendet framgår att anmälares är kvinna och att hon burit lång kjol. Hon har anmält händelsen som diskriminering på grund av etnisk tillhörighet. Vid en skärskådning av väktarens uttalande uppstår flera, för den intersektionella analysen, intressanta frågor. Avsändaren formulerar sig på ett sådant sätt att det framgår att han har en specifik grupp i åtanke och syftar på ’kvinnor med långa kjolar’. Det föranleder den situationsbundna frågan om vilka dessa kvinnor är och sedermera vad det också innebär att vara ’en sådan kvinna’ i termer av tillskrivna egenskaper baserade på föreställningar och fördomar. I kontexten av att bli stoppad utanför en lågprisvarubutik blir klasstillhörighet en framträdande markör. ’Långa kjolar’ får här förstås som en icke-neutral

---

⁹¹ ANM 2015/887 s. 1.

⁹² Ibid. s. 2.

symbol. Den romska kjolen är det mest utmärkande klädesplagget för romska kvinnor och har över tid förknippats med romsk kultur och det romska folket.⁹³ Genom bärandet av en synlig kulturell markör blir kvinnan föremål för de negativa attityder och den omfattande diskriminering (antiziganism) som förekommer.⁹⁴ I skärningspunkten mellan kategorierna etnisk tillhörighet och klass existerar romer som särskilt marginaliserad grupp, där den simultana verkan dessa emellan ytterst påverkar hur gruppen uppfattas, bemöts och behandlas.⁹⁵

Växelverkan i att vara rom, eller att åtminstone bli förknippad med romer genom bärandet av ett traditionellt klädesplagg, och klasstillhörighet utgör en sammansättning karaktäristika där anmälaren inte kunnat påvisa ett samband med en ensam diskrimineringsgrund. DO undersöker inte händelsen närmare utan konstaterar att anmälaren inte diskriminerats. Att väktaren inte förmått förklara vilka observationer som föranlett hans missgynnande handling gavs ingen betydelse för bedömningen i fallet.

Det tredje ärendet TIL 2020/26 behandlade en anmälan med multipla diskrimineringsgrunder. En kvinnlig passagerare ombord på ett SJ-tåg ansåg sig ha blivit utsatt för direkt diskriminering när hon fick en tilläggsavgift på grund av ogiltigt färdbevis. Under tågresan kom en kontrollant. På andra sidan mittgången satt en man med biljett till en senare avgång. Kontrollanten hjälpte mannen med en vänlig ton. Anmälaren menade sedan att kontrollantens bemötande omedelbart förändrades när hon förklarade att hon var i en liknande situation, men att hon missat sin avgång på grund av felskyltning på centralstationen. Tonen hos kontrollanten skiftade redan innan hon uppvisat sin biljett, vilket hon gavs tillfälle att göra först senare. Kontrollanten och anmälaren började diskutera och bemötandet blev mer aggressivt. Kontrollanten hämtade tågvärden som högljutt begärde att kvinnan skulle gå av tåget, i annat

---

⁹³ Se exempelvis NJA 1976 s. 489 och NJA 1999 s. 556 där en restaurang respektive butik specifikt avvisat gäster och kunder med ”vida, långa och tunga kjolar”. Båda fallen ledde till fällande domar.

⁹⁴ DO (2004) ’Diskriminering av romer i Sverige – Rapport från DO:s projekt åren 2002 och 2003 om åtgärder för att förebygga och motverka etnisk diskriminering av Romer’, s. 9 och 39.

⁹⁵ FRA (2020) s. 72–77.

fall skulle polis tillkallas. Först efter att tågvärden lämnat sitt hot sa han att han ville se biljetten och krävde att kvinnan skulle bekräfta sitt namn. Kontrollanten och tågvärden gick för att sedan komma tillbaka och informera om att de sökt upp kvinnans adress och att de kommer skicka en tilläggsavgift hem. Därefter lämnade de vagnen. SJ anförde i sitt yttrande att den olika behandlingen enbart berodde på att mannen och kvinnan inte hade samma biljettyp och att hon därmed inte diskriminerats. Vidare uppgav SJ att personalen inte uppträtt ovänligt eller aggressivt.

Kvinnan anmälde händelsen till DO på diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet och kön. DO bedömde emellertid att mannen inte befunnit sig i en jämförbar situation på grund av att de innehaft olika biljetter. Kvinnan kunde därmed inte diskriminerats på grund av kön eller etnisk tillhörighet. Om en jämförelse inte kan göras med en faktiskt jämförelseperson kan en fiktiv jämförelseperson användas.⁹⁶ DO gör ingen sådan bedömning i ärendet. Jämförelsen kommer därför företas nu utifrån intersektionella utgångspunkter. Det kärnfulla är om kvinnan hade behandlats sämre än någon annan person i en jämförbar situation. Hade en annan person påförts tilläggsavgift eller hade en annan person kunnat undslippa densamma?

Med utgångspunkt i de ingivna yttrandena kan konstateras att anmälaren är kvinna och afrosvensk. Enligt förarbetena uppställs inga ramar för jämförelsepersonens karaktäristika, utan kravet enligt nu gällande rätt är enbart att det är en *adekvat* jämförbar situation.⁹⁷ Det är för den intersektionella idétraditionen relevant att uppställa en fiktiv jämförelseperson där de situationsbundna maktasymmetrierna, baserat på tidigare forskning, är synnerligen påtagliga. Likt den verkliga mannen i händelsen kan den hypotetiska mannen vara vit. Vardagsrasism existerar inom och mellan de mest triviala praktiker som exempelvis mötet i kollektivtrafiken.⁹⁸ Det har inom socialkognitiv forskning dragits slutsatser om att automatiska tendenser i det mänskliga tanke-mönstret kan leda till att marginaliserade grupper diskrimineras, även utan

---

⁹⁶ Se avsnitt 3.2.2.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ SOU 2005:41 s. 78.

att det finns en avsikt.⁹⁹ Vidare tillskrivs kroppar olika sociala innebörder baserat på subjektiva erfarenheter som senare tar sig i uttryck i agerande och handling.¹⁰⁰ Mot bakgrund av att kontrollantens tonläge skiftade redan innan han sett biljetten väcks frågan om hur tidigare erfarenheter tillåtits påverka mötet med kvinnan. Dessutom måste rasifieringen ses mot bakgrund av könsordningen, vilken kan antingen mildra eller förstärka utsattheten.¹⁰¹ Könsmaktsordningen är det system som sätter mannen i överordnad normerad position medan kvinnan ses som det andra.¹⁰² I jämförelsen med den vita manliga medpassageraren synliggör det intersektionella perspektivet den afrosvenska kvinnans reella ojämlika utgångsläge i den till synes jämlika situationen.

---

⁹⁹ SOU 2006:30 s. 39 f.

¹⁰⁰ Molina menar att det verkligt relevanta är huruvida det värdesystem där den sociala konstruktionen "ras" använts som betydelsefull kategori i strukturerandet av maktförhållanden trängt igenom individers undermedvetna (1997), s. 56 ff. För ytterligare forskning om kroppen som icke-neutral bärare se Ahmed, Sara (2007) *Vithetens Fenomenologi*.

¹⁰¹ SOU 2005:41 s. 242.

¹⁰² Skr. 2002/03:140 s. 5.

5 Diskussion

5.1 Iakttagelser i relation till lagstiftningen

Framställningen syftar som tidigare presenterat till att utforska hur DO:s tillsynsbeslut kan ifrågasättas utifrån ett intersektionellt perspektiv och på vilka sätt, om några, dessa observationer kan tillföra förståelsen för diskrimineringslagens funktionalitet. Det bör nogsnamt poängteras att förevarande studie inte är en av kvantitativ art. Det i uppsatsen studerade materialet ger dock antydning om att Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut inte i någon utsträckning beaktar ett intersektionellt perspektiv. Materialet som uppfyllt nödvändiga kriterier för att kunna ifrågasätta besluten utifrån ett intersektionellt perspektiv har varit litet.¹⁰³

Det går sällan att utläsa omständigheter vilka kan förknippas med sociala kategorier eller andra egenskaper. Fokus placeras vid en ensam diskrimineringsgrund, och inget intersektionellt resonemang förs därutöver. Problematiken belyses genom ANM 2015/599, men framträder också med tydlighet i övriga tillsynsbeslut.¹⁰⁴ Det har därför inte varit möjligt att undersöka *hur* DO tolkar intersektionella fall och *förhåller sig* till den simultana verkan av olika diskrimineringsgrunder. Denna 'icke-hantering' kan däremot alltjämt *ifrågasättas* utifrån ett intersektionellt perspektiv eftersom den i sig självt förmedlar något. DO:s tillvägagångssätt tyder på att myndigheten i sin tillämpning fullt reducerar individer till de homogena, ensidiga och fixerade grupper lagstiftaren förutsätter dem vara. Med det sagt bör poängteras att DO inte agerar 'fel', utan i enlighet med föreskriven diskrimineringslag, vilket naturligt förflyttar fokus till lagstiftningsprodukten.

Lagens avskilda grunder och stängda lista, i kontrast till artikel 2 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och artikel 14 Europakon-

---

¹⁰³ Se avsnitt 4.2.1.

¹⁰⁴ Se bilaga 1.

ventionen, får tydligt genomslag i DO:s tillsynsbeslut. Uppsatsens rättsdogmatiska avsnitt har visat ett oförändrat rättsläge och att det, än så länge, är icke-intersektionellt.¹⁰⁵ Analysen har illustrerat hur samhällsvetenskaplig forskning om individers individuella utgångslägen till följd av simultan verkan av flera tillhörigheter inte ges utrymme av diskrimineringslagen.

Tillsynsbesluten belyser hur kontextbunden respektive analys artar sig och hur vitt skilda egenskaper, situationsspecifika omständigheter och sociala processer uppstår betydelse för olika grupper i makthierarkin. I GRA 2016/240 anför både DO och Krogen att ingenting *muntligen yttrats* av vakterna som direkt förknippar sällskapets uppträdande med diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet. Uttalandet illustrerar med 'all önskvärd' tydlighet den diskrepans som råder mellan den intersektionella idétraditionens metoder för att beskriva diskriminerande processer och den av lagen uppställda systematiken. En sådan bedömning för tankarna till principen om alla människors lika värde i program- och målsättningsstadgandet och regeringsformens förarbeten, i vilka utsatta grupper erkänts ha ett särskilt skyddsvärde.¹⁰⁶ Frågan uppstår naturligt om lagen legitimerar sociala praktiker som utgör en grundläggande del i skapandet av kategoriseringar och deras inbördes över- och underordning, och ytterst i vilken reell utsträckning grundlagens utlovade skydd erbjuds i diskrimineringslagen.

5.2 Intersektionalitet – till vilken nytta?

Slutligen ska värdet av den intersektionella analysens iakttagelser diskuteras. Av den information som framgår i tillsynsbesluten går givetvis inte att dra absoluta slutsatser om att en intersektionell analys föranlett ett för den enskilde gynnande utfall, men ett sådant resultat har inte heller varit avsikten att framföra. Det är inte möjligt att med all säkerhet veta att 'kvinnan med lång kjol' i ANM 2015/887 var rom eller att med samma säkerhet konstatera hennes klasstillhörighet utifrån innehållet i ärendet. Lika lite kan sällskapets be-

---

¹⁰⁵ Se avsnitt 3.

¹⁰⁶ Ibid.

teende i GRA 2016/240 eller den svarta kvinnans position i TIL 2020/26 bestämmas från författarens externa position (och därigenom begränsade insyn). Men att inte närmare granska uttalanden, ageranden och andra praktiker utifrån samhällseliga normer och föreställningar som *kan* ha påverkat handlingen utesluter omedelbart att sådana krafter alls haft inverkan, varigenom skydds- subjektet genast förlorar möjligheten att få sin unika situation prövad. Diskrimineringslagen erbjuder inte DO de verktyg som eventuellt krävs för att sätta sig in i den drabbades utsatthet, trots att det är tillämparens uppgift att utgå från den utsattas perspektiv.¹⁰⁷

En intersektionell analys förmår ställa helt andra, och i synnerhet fler, frågor för att synliggöra den individuella sammansättningen egenskaper och det situationsbaserade maktförhållande som kan ha påverkat sambandet mellan den missgynnande handlingen och flera förbundna och simultant verkande diskrimineringsgrunder. Användandet av det externa perspektivet kan därmed sägas ha bidragit till förståelsen för lagens begränsningar i relation till reella omständigheter. Det intersektionella perspektivet har synliggjort vilka aspekter eller karaktäristika som vid lagens nuvarande utformning tenderar förbli dolda. I linje med det sätt Ottoson anför öppnar observationerna upp för frågor om lagstiftningsproduktens (o)tillräcklighet och huruvida den förmår erbjuda det allomfattande skydd som utlovats i internationella åtaganden.¹⁰⁸ I enlighet med vad Crenshaw tidigare presenterat illustrerar studien också den risk en endimensionell analys medför, där enbart de mest privilegierade inom grupperna fångas upp till följd av generaliserande kategoriseringar.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Jfr avsnitt 3.2.2.

¹⁰⁸ Se avsnitt 1.1 och 3.2.3.

¹⁰⁹ Se avsnitt 2.

6 Avslutning

För att runda av uppsatsen ska frågeställningen besvaras. Av vad som framkommit i förevarande studie kan DO:s tillsynsbeslut ifrågasättas genom jämförelser förankrade i omvärldsiakttagelser. Besluten kan beskrivas som icke-intersektionella till följd av att tillämparen reducerar individer till de homogena, ensidiga och fixerade grupper lagstiftaren förutsätter dem vara. Observationerna kan tillföra förståelse för diskrimineringslagens funktionalitet dels genom att åskådliggöra räckviddens begränsningar, dels genom att beskriva de förhållanden den endimensionella analysen tenderar att osynliggöra. Härigenom demonstreras hur ett intersektionellt perspektiv utmanar rådande systematik.

Studien väcker intressanta frågor för den fortsatta utvecklingen av diskrimineringsrätten. Givetvis ska inte det principiellt viktiga i att lagen utgår från alla människors lika möjligheter och värde förringas. Det är en grundläggande princip. Däremot behöver lagen också förmå erbjuda likvärdigt skydd med beaktande av de privilegiesystem som verkar inom varje diskrimineringsgrund. Det behöver finnas en förståelse för de ständigt pågående processer som försätter individer i olika reella utgångslägen inför den till synes alltid formella rätten. Det intersektionella perspektivet förefaller komplext, obekvämt och kanske rentav ohanterligt för den juridiska liberala rättvisan, men eventuellt också nödvändigt för fortsatt utveckling och ärlig rannsakan. Framställningen förmår inte svara på om inarbetandet av intersektionell diskriminering är lagtekniskt möjligt eller vilka avväganden som bör genomföras, men den kan bidra med förståelse för lagens funktionalitet i sin nuvarande form. Det är inte utan orsak rätten, i min mening, bör betraktas utifrån ett externt perspektiv, eftersom juridiken och samhället ju oundvikligen existerar jämsides. Hur diskrimineringslagen bäst kan utvecklas för ett allomfattande skydd får lämnas åt framtiden att utvisa.

Källförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 2005:41 Bortom vi och dom, Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering, del 1 och 2.

SOU 2005:56 Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige.

SOU 2006:30 Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet.

SOU 2006:79 Integrationens svarta bok – Agenda för jämlikhet och social sammanhållning.

SOU 2014:34 Inte bara jämställdhet – Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 2001/02:72 Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m.

Skr. 2002/03:140 Jämt och ständigt.

Prop. 2002/03:65 Ett utvidgat skydd mot diskriminering.

Prop. 2007/08:95 Ett starkare skydd mot diskriminering.

Prop. 2013/14:198 Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering.

Myndighetspublikationer

Diskrimineringsombudsmannen (2004), *Diskriminering av romer i Sverige – Rapport från DO:s projekt åren 2002 och 2003 om åtgärder för att förebygga och motverka etnisk diskriminering av Romer.*

Diskrimineringsombudsmannen (2021), Statistik 2015–2020: *Statistik över anmälningar, tips och klagomål som inkommit till Diskrimineringsombudsmannen åren 2015–2020.* Rapport 2021:1.

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny (2003), *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront Förlag.

Banakar Reza (2020), 'Om rättssociologisk forskningsdesign', i: Nafstad, Ida och Schoultz, Isabel (red.), *Om rättssociologisk tillämpning*. Studentlitteratur.

Crenshaw, Kimberle (1989), 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics' i: Barlett, Katharine T. och Kennedy, Rosanne (red.), *Feminist legal theory*. Routledge.

Fransson, Susanne och Norberg, Per (2007), *Att lagstifta om diskriminering*. SNS Förlag.

Fransson, Susanne, Stüber Eberhard (2021), *Diskrimineringslagen: En kommentar*. 3 uppl., Nordstedts Juridik.

Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fatenah och Léon Rosales, René (2012), 'Om ras och vithet i ett samtida Sverige', i: Arbouz, Daphne, Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fatenah och Léon Rosales, René (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Mångkulturellt Centrum.

Hydén, Håkan (2002), *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Studentlitteratur.

Hydén, Håkan (2018), 'Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap. SvJT s. 1–10.

Jendborn, Viktoria (2021), *Diskrimineringslagen i praktiken – En intersektionell analys av Arbetsdomstolens domar i diskrimineringsmål*. Uppsala universitet.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Lykke, Nina (2003), 'Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen'. *TGV* nr. 1.03.

Molina, Irene (1997), *Stadens rasifiering – etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Uppsala universitet.

Numhauser-Henning, Ann (2011), 'EU Equality Law – Comprehensive and Truly Transformative?', i: Rönmar, Mia, *Labour law: fundamental rights and social Europe*. Oxford Hart Publishing.

Ottosson, Alexander (2019), 'Hur ett generellt förbud mot diskriminering i grundlagen kan utformas'. *SvJT* s. 27–40.

Sandgren, Cleas (2006), 'Är rättsdogmatiken dogmatisk?'. *TfR*, s. 648–565.

Schömer, Eva (2012), 'Osynliggörande av multipel diskriminering i den svenska diskrimineringslagstiftningen', i: *På vei. Kjønn og rett i Norden*. Makadam Förlag.

Rättsfallsförteckning

NJA 1976 s. 489

NJA 1999 s. 556

NJA 2006 s. 683

NJA 2008 s. 915

Svea hovrätt mål nr T 9187-08

Svea hovrätt mål nr T 7752-08

Göta hovrätt mål nr T 3330-09

Tillsynsbeslut

ANM 2015/887

ANM 2015/1599

GRA 2016/240

TIL 2020/26

Övrigt

DO:s hemsida < <https://www.do.se/om-do/vad-gor-do> >. Senast besökt den 5 december 2022.

European Union Agency for Fundamental Rights (2020), *Roma and Travel-
lers in six countries – Roma and Travellers Survey*.

Bilaga 1

Förteckning över Diskrimineringsombudsmannens tillsynsbeslut

Arbetsliv

TIL 2020/46

TIL 2019/9

TIL 2019/168

TIL 2019/322

TIL 2019/226

TIL 2018/203

GRA 2017/77

TIL 2018/45

GRA 2017/76

ANM 2016/1704

GRA 2016/153

ANM 2016/230

GRA 2015/122

ANM 2014/12

Bostad

TIL 2020/49

GRA 2017/27

ANM 2016/372

GRA 2016/11

Sjukvård och socialtjänst

GRA 2017/531

ANM 2015/2434

GRA 2016/378

GRA 2016/20

ANM 2016/13

GRA 2016/1

Utbildning

TIL 2020/5

TIL 2018/6

GRA 2017/86

GRA 2017/56

GRA 2016/31

ANM 2016/1855

ANM 2015/951

Varor och tjänster

TIL 2020/26

TIL 2020/38

TIL 2020/61

TIL 2018/509

GRA 2017/135

TIL 2018/12

TIL 2018/63

TIL 2018/22

GRA 2017/108 (GRA 2017/109, GRA 2017/110, GRA 2017/11)

GRA 2017/80

GRA 2016/240

GRA 2016/8 (GRA 2016/9)

ANM 2015/525

ANM 2015/538

ANM 2015/1599

ANM 2015/887

Övrig verksamhet

TIL 2018/511 (TIL 2020/3)

TIL 2018/40

GRA 2013/617